

שואלים ודורשים

בהלכות שביעית

בחג הסוכות

לע"נ הבחור יצחק דוב הלוי ז"ל

בן יבלחט"א הר"ר משה ארי' הלוי במברגר שליט"א

נלב"ע ליל ש"ק יב אייר תשפ"א

ת. נ. צ. ב. ה.

בירורים והערות במספר 0548542949
אפשר לקבל עלונים במייל bam6783123@gmail.com

בניית הסוכה

- א. מי שבונה סוכה בתוך שנת השביעית, מותר לחפור בקרקע וליישר את הקרקע, כיון דאינו מתכוין לעבודת קרקע. ובלבד שיהא ניכר שעושה כן לסוכה, כגון שמונח שם הקרשים של הסוכה, או שמפזר שם אבני חצץ (משנת הגר"ש עמ' קלה, שבות יצחק עמ' קנד, חוט שני, שיח אמונה מהגר"ח קניבסקי בדר"א א קכט).
- ב. אם היה צריך להפקיר את חצרו בשנת השמיטה כיון שעושים שם מלאכות אסורות, י"א דאינו צריך לבקש רשות מהשכנים לבנות שם סוכה, כי מסתמא אין השכנים מקפידים (שיח אמונה הערה 27 מהגר"ש אלישיב) וי"א שטוב שיבקש רשות מהשכנים (שם מהגר"ח קניבסקי) וי"א דמה שהפקיר נשאר הפקר, והשכנים לא זוכים בו, וא"כ הרי משתמש עם חלקו שהפקיר (הגר"י כהן בשם הגר"נ קרליץ. ואף שכתב השערי משפט בס' ערה ששותף שהפקיר חלקו זוכה בו השותף השני, אמר הגר"נ קרליץ שלא נהגו כן).
- ג. אין ראוי לבנות סוכה בגינת נוי שעשו שם עבודות אסורות בשביעית, כי מראה בזה שאין לבו מואב על העבירות הנעשה בארצינו (חשוני חמד מהגר"י זילברשטיין סוכה דף מ).
- ד. אם יש עץ פרי מעל סוכתו, מותר לחתוך הענפים המפריעים כשאינו מכוין לזמירה (חז"א יט טו).
- ה. אם הסוכה היתה בנויה על הדשא, וע"י סתירת הסוכה הדשא יצמח, צ"ע אם מותר להורידו (חוט שני עמ' צב) וראוי להחמיר ולהימנע מפירוק סוכה שעל הדשא. ויצטמצם בסוכה שלא ע"ג דשא (שבות יצחק בשם הגר"ש אלישיב. ועי' מנחת שלמה א מא שויריד אותו בלילה. ועי' משנת הגר"ש עמ' קלד דיכול לבנות את הדשא ואח"כ להוריד את הסוכה) וי"א שמותר להוריד את הסוכה אע"פ שיצמח שם דשא (שיח השמיטה מהגר"ח קניבסקי. וטעמו כיון דאינו מכוין לכך. וכ"כ בעל האיל משולש במבי דינא בשם הגר"נ קרליץ. אמנם בשיח אמונה פ"א הערה 244 מביא מהגר"ח קניבסקי שלא היקל בזה, אלא יש לבקש מגוי להוריד את הסוכה) אמנם אם היה שם דשא יפה לפני החג, ואם לא יסיר הסוכה יבוא לידי הפסד, מותר (שערי שמיטה מהגר"י טשזנר, מים חיים מהגר"ר יעקב ארלשטיין זצוק"ל) [דין זה נוגע בתחילת שנת השמיטה]
- ו. אם עשו ריצוף בשביל בניית הסוכה, אם הדרך לזרוע שם בחצר, אסור להסיר את הריצוף אחרי סוכות, אא"כ עושה היכר שאינו רוצה לזרוע במקום זה (משנת הגר"ש עמ' לה, שיח אמונה מהגר"נ קרליץ).
- ז. מותר לסגור גג הסוכה אחרי החג, אע"פ שכל החג חגג היה מעל העצים ויתכן שהפריע לגידולם, כיון דכשסוגרו אינו מכוין לגידולם, וגם אינו ברור שבל"ז לא יגדל (שערי שמיטה).
- ח. יש לזהר לא ליטול ידיים בחצר ע"ג קרקע (חוט שני. ויש מקילים אם מוכח שעושה כן לשם מצות נטילת ידיים, כ"כ במבי דינא מבעל האיל משולש בשם הגר"נ קרליץ. וכן מקיל בשיח אמונה פ"א הערה 71 בשם הגר"ח קניבסקי).

דיני הסכך

- ט. מותר לקנות עצים לסכך מחילוני, כיון דלא מצוי בהם עבודה כלל, והם גדלים מעצמם בלי טיפול, ועליהם לא אמרו שאסור לקנות מחשוד (חוט שני עמ' תכו. אמנם דוקא אם הם לא מעץ שעושה פירות. ובחירות דקל מסתבר שעשו עבודות בשביל התמרים. ובעץ אקליפטוס אין חשש) אמנם עצים יפים ומשופים שרואים שעבדו בהם, אסור לקנות מחשוד. ויש להסתפק בסכך שהופכים לקיינס ומחזירים עם חוט, האם נחשב השתנה מברייתו ומותר לקנות מחשוד (עי' רמב"ם פ"ח הי"ד), או"ד כיון דיכול להתיר את הקשרים אינו נחשב שינוי (הגר"י כהן בשם הגר"ח קניבסקי) [הדין הוא שאסור לקנות מחשוד כל דבר שיש בו זיקת שביעית. ויש לדון עד מתי אסור לקנות מחשוד בשנה שמינית. ובררך אמונה פ"ח ס"ק קיג מביא מהחזו"א דאם רוב פירות כבר אינם משביעית מותר אפי' קרוב לשביעית, והגר"ח כתב את זה גם לענין חשוד. והעיר הגר"י כהן למדן הגר"ח דשם מיירי דוקא בעם הארץ ולא בחשוד. ואכן תיקן הגר"ח במהדורות מאוחרות וכתב עם הארץ. וצ"ע מה הדין בחשוד]
- י. סכך שנחתך באיסור, י"א שאין ראוי לסכך עם סכך אלו (שיח אמונה שם מהגר"ח קניבסקי. ועי"ש דלכן לא יקנה סכך מפועלים הבקאים בזמירה שעברו איסור. עוד כ' שם דלומר לגוי לחתוך, יש מקום להקל אע"פ שהגוי בקי בזמירה) וי"א דמותר לסכך בזה ואין בו משום מצוה הבאה בעבירה (מבית לוי מהגר"ש ואזנר).
- יא. מותר לחתוך עצים לשימוש סכך וכדומה, כיון דאינו מכוין לזימור. ולא ידקדק לעשות באופן המועיל לעץ (צה"ל א רפג, דהחזו"א התיר לחתוך סכך כיון דאנו לא בקיאים בזימור באופן המועיל לעץ. ועי' דר"א שם. ועי' שיח השמיטה מהגר"ח קניבסקי, דגם פועל הבקי בזמירה מותר לחתוך ענפים לסכך, ובלבד שלא ידקדק בעזרת החיתוך).

ו"א דאם אפשר לא יעשה בדרך כל השנים (שבט הלוי י קצו. ובארחות רבינו כ' דיעשה באופן הניכר שאין דעתו לתקן את האילן) [ד"ן זה לא נוגע למי שחותך לפני ר"ה בתחילת השנה או אחרי ראש השנה בסוף השנה]
יב. כשחותך עצים לסכך, יזהר לא לחתוך מעץ שכבר נפל הפרח וניכר שם הפרי, והיינו סמדר, משום איסור הפסד פירות שביעית. ומותר לחתוך דוקא לפני שהתחיל לגדול שם פירות, או אחר שהפירות כבר ראויים לאכילה קצת. וכן כשיש שם רק פרחים, מותר (רמב"ם פ"ה ה"ח, חזו"א יט כא)

קניית ארבע מינים

- יג. אסור לקנות ד' מינים ממי שחשוד על השביעית, כיון דאסור לקנות מן החשוד גם דבר שאין בו קדו"ש** (רמב"ם פ"ח ה"ד ודר"א שם) **וכגון שיש לולבים חזקים בשוק, שנעבדו בהם בשביעית רח"ל, ואסור לקנות מחשוד אע"פ שאין בו קדו"ש. אמנם זה לא כולל לולבים שמגיעים ממצרים ומשאר חו"ל, דבאלו לא אסרו לקנות מחשוד** (מים חיים מהגר"נ קרליץ. ודוקא כשניכר דהם מחו"ל, כגון שכתוב על הקופסא)
יד. גם בהדסים וערבות יש עבודות שאסור לעשות בשביעית, ולכן אין לקנות אותם מחשוד (שם, שיח אמונה בדר"א ח קטו מהגר"ח קניבסקי)
טו. מוכר לולבים שקנה מחשוד גם הוא נקרא חשוד ואסור לקנות ממנו (שיח אמונה בדר"א שם מהגר"ח קניבסקי)
טז. כל דבר שנמצא בקופסא או שקית עם הכשר, מותר לקנות גם מחשוד (הגר"י כהן בשם הגר"ח קניבסקי)
יז. דבר שהוא קדוש בקדו"ש, אסור לעשות בו סחורה. והעצה היא לקנות בהבלעה, ולומר למוכר שמשלם רק עבור החפץ שאין בו קדו"ש (שערי שמיטה. ונחלקו האם הבלעה מועיל לאיסור סחורה. וכתב בחוט שני, דאם מפרש בהדיא להמוכר דלא משלם עבור המין שיש בו חשש שביעית, אז מועיל לכו"ע. וע"י ארחות רבינו דבחסוד אינו מועיל הבלעה, כיון דודאי אינו מתכוין לזה. וע"י חוט שני עמ' שטו דאם יש קבלה עם המחיר של כל פריט, אינו מועיל הבלעה. ובדרך כלל בארבע מינים אין קבלה. וכתב בחוט שני עמ' שיח ושיח השמיטה מהגר"ח קניבסקי, דאינו מועיל להבליע בארגז או שקית וכדומה, כיון דהמחיר בכלל לא שייך לזה. ובאתרוג יקר יש מפקפקים אם מועיל הבלעה, דברור שרוב הכסף הוא עבור האתרוג. ולכן י"א דכשמבליע את האתרוג לא יקנה רק לולב ואתרוג, אלא יקנה כל צרכי ד' מינים, ואז יכול להבליע את האתרוג בכל שאר הדברים. וכ' בבית רידב"ז, דחלילה להבליע את הדמי שביעית בהטירחה ושכר בטלה, דהבלעה הוא דוקא בשני מינים. ומעיקר הדין יכול להבליע את האתרוג בהלולב והדסים וערבות ביחד, אבל אם מחמיר ורוצה להבליע את כל המינים שיש בהם חשש קדו"ש, אינו יכול להבליע רק בערבות. ואם קונה אתרוג שהגיע מחו"ל, יכול להבליע הכל באתרוג)
יח. י"א שיש הידור לקחת אתרוג של שביעית, דכיון דקיים בו מצות שמיטה, ליתעביד בו מצוה אחריני (רידב"ז)

דיני לולב

- יט. נחלקו הראשונים האם יש בלולב קדו"ש. ובזמננו שאין הדרך לעשות מטאטא מלולב, אפשר דלכו"ע אין בו קדושת שביעית** (דר"א פ"ח ס"ק פו. וכן הורה למעשה במנח"ש סי' נא אות כג, משנת הגרי"ש עמ' קלד, שבט הלוי א קפא, חוט שני עמ' תכב. וכן מביא שם בשבט הלוי מהחזו"א שסבר שאין בו קדו"ש) **והחזו"א החמיר לעצמו גם בלולב ולא לקח לעצמו ממשומר. וגם נזהר מאיסור סחורה, ולא קנה לולב אלא נטל מן ההפקר** (הגר"ח בעיון ההלכה שם ס"ק קיז, ובביאור"ל שם ד"ה הלוקח. וע"י שיח אמונה שם הערה 199 דלמעשה יש לנהוג קדו"ש גם בזמננו. ולא יוציא לולב לחו"ל כמו פירות שביעית. וכן מביא שם מארחות רבינו. וע"י דיני שביעית להגר"ש דבליצקי דיש להחמיר בנעבד בד' מינים, אבל מותר לקנות מהשוק ואין צריך לחשוש, דספק נעבד לקולא)
כ. מותר לעשות טבעות וקושל"ך מעלי לולב גם לחחוששים שיש בו קדו"ש, כיון דאפשר לפותחם ולהתירם ולעשות מהם מטאטא (ביה"ל שם ע"פ גמ' ב"ק צו. ובתנאי שאינו חותכם לגמרי, שאז כבר אינו ראוי כלל. ואף לפי המ"ב כא ו שלא יעשה שימוש מגונה עם דבר שעשה בו מצוה, כאן מותר לעשות מטאטא. וע"י מה שביאר בזה במנחת שלמה ח"א סוסי' נא ובשיח אמונה בביה"ל ח א)
כא. גם להמחמירים בלולב, אם הלולב יבש ואינו ראוי כבר לעשות ממנו מטאטא, פקע ממנו קדו"ש ומותר לשורפו עם החמץ (ביאור"ל שם)

כב. לולב של שביעית תלוש, מותר לחתכו ולקצרו, ואין זה הפסד גם לאלו שסוברים שיש בלולב קדו"ש (ארחות רבינו בשם החזו"א)

דיני אתרוג

כתב בספר זכור לדוד בשם החזו"א: "בשנת השביעית אין להסתכל ב"כ אחר נקיות האתרוג, ובלבד שיהא אתרוג שבעליו הפקירותו בדת וכדיו".

כג. אתרוג יש בו קדושת שביעית, והולכים בו בתר חנטה, ולחומרא בתר לקיטה (ר"א פ"ח סקפ"ז) [דעת רוב הפוסקים הוא, דבאתרוג הולכים בתר חנטה, ואם חנט בשיטת אין בו קדושת שביעית. אבל דעת הרמב"ם והולכים גם בתר לקיטה, ובחזו"א בספר כ' דנוהגים להחמיר כהרמב"ם. ולכן נוהגים לקטוף את האתרוגים לפני ראש השנה של שביעית. ועי' ציה"ל פ"ד אות קנה דכ"ז לכתחילה, אבל בדיעבד שלא ליקט את האתרוג לפני ראש השנה הורה החזו"א שאין בו קדושת שביעית כרוב הפוסקים. ואם נלקט בתחילת שביעית, יפריש תרומה מספק בלי ברכה. ואם חנט בשביעית ונלקט בשמינית בודאי יש בו קדושת שביעית ופטור מן המעשרות]

כד. בתחילת שנת השמיטה דואגים לקטוף את כל האתרוגים לפני ראש השנה, כדי לחשוש לשיטת הרמב"ם הסובר דלענין שביעית באתרוג, גם הלקיטה קובעת [מדין ספק], כמו ירק, ולא כמו שאר פירות. אמנם בלולב והדסים, אף לאלו שמחמירים שיש בהם קדו"ש, בזה בודאי הולכים אחר חנטה, ואין בהם חשש בתחילת שנת השמיטה, ודוקא בשנה שמינית נוהג בהם קדו"ש (שערי שמיטה)

כה. אף דאיתא בגמ' סוכה דאסור להשתמש עם אתרוג של תרומה כיון דמפסידה, והיינו שמשמוש היד מפסיד את האתרוג, זהו דוקא בתרומה שאסור גם גרם הפסד, אבל שביעית מותר בגרם הפסד (שיעורי הגר"ש אלישיב סוכה ל"ט ע"א, רידב"ז סי' ה סק"א, מקור ברוך בשם הבית הלוי) [הגר"ח קניבסקי בביה"ל פ"ה ה"ז ד"ה ואין סכין מביא גמ' זו, ותי' שם דדוקא בתרומה החמירו כיון דיכול לקחת אתרוג אחר, אבל בשביעית שכל האתרוגים קדושים בקדו"ש, אם יהי' אסור לא יוכלו לקיים את המצוה, ולכן לא גזרו בשביעית. עוד כ' ליישב, דבשביעית בלא"ה יד כל אדם ממשמשי' באתרוגים, כיון דהכל הפקר, ואין כאן יותר הפסד שלוקחו למצוה. וכן מביא שם דברי הרידב"ז וסיים וצ"ע. והגר"א גרבוז תי' ע"פ הנצי"ב שבי' דקיום מצוה הוא בכלל לכם לכל צרכיכם, ואפי' אם עי"ז יפסד ע"י משמוש היד]

כו. יש מסתפקים אם מותר לקנות אתרוג למצוה עם דמי שביעית (אהלי שביעית גליין 9 מהגר"ד לנדו) וי"א שמותר, כיון דהמצוה תלוי בהיתר אכילה (רידב"ז סי' ז, שיעורי שבט הלוי פ"ז אות לג. וכתב שם דהמדקדקים עושים מזה מרקחת אחרי סוכות)

כז. אין לעשות ליקר מאתרוגים של שביעית, אבל מותר לעשות ריבת אתרוגים (הגר"י כהן בשם הגר"נ קרליץ. ויש לדון לפי הפוסקים שמדמים להל' ברכות, האם מותר גם כשמאבד את תואר הפרי, האם נקרא דרכו בכך או לא. ולפי החזו"א [כה לב] מותר – הגר"י כהן. ועי' להלן דהחזו"א חשש לזמן ביעור מיד אחר סוכות. וחשוב ביעור הוא אפי' על מיעוט ריבה שיש לו, דהרי מזון ג' סעודות הוא מעט מאוד בדבר זה)

כח. מותר לתלות אתרוג של שביעית לגוי סוכה, ואחר סוכות יאכל אותו בקדו"ש (ארחות רבינו מהסתייפלה, חוט שני עמ' רע"א, שבט הלוי ז נז, שיח אמונה בביה"ל ח יא. ועי' שיעורי שבט הלוי עמ' רעו ומשנת הגר"ש עמ' קל"ה דיזהר לתלות אותו באופן שלא יתקלקל ויפסד)

כט. מי בישול של אתרוגים אם הם מרים מותר לזרקהם (חוט שני עמ' רנד. ולא כל פעם הם מרים) וגרעיני אתרוג מותר לזרוק, כיון דהם מרים (עמודי ארץ מהרמב"ם)

ל. אין לתחוב ציפורן בשמים באתרוג של שביעית, כיון דמפסידו מאכילה (חוט שני עמ' רנד)

לא. מותר למחוץ אתרוג, כדי שיעצא ממנו ריח כדי לברך עליו, ואף שעושה בו חריצין וסדקין אין בו הפסד, ולא דמי לציפורן הנ"ל ולמשמוש היד הנ"ל (הגר"י כהן)

לב. אסור לאכול אתרוג כמו שהוא [לאילו שאוכלים אותו לסגולה], כיון דאין הדרך לאכול אותו חי (הגר"י כהן. והגר"א"ל שטינמן אמר דהתימנים רגילים לאכול אותם חי, ולהם מותר.)

לג. מותר להצהיב אתרוג עם תפוחים של שביעית, כיון דאינן נפסדים בזה (לקט הלכות מהגר"נ קרליץ)

לד. גרעיני אתרוג אין בהם קדושת שביעית, ומותר לזרקן (ספר אוצר ארבעת המינים ע"פ רמב"ם פ"ה הכ"א)

לה. מעוברת מותרת לנגוס את הפיטם בשביל סגולה, כיון דהוא עץ בעלמא, אבל לא את הבשר שמתחת הפיטם (אוצר ארבעת המינים [החדש] עמ' תרב בשם הגר"ש אלישיב והגר"ח קניבסקי)

דיני הדסים

לו. **הדסים י"א שאין בהם קדושת שביעית** (מהרי"ל דיסקין, מנח"י ח"ו סי' קל, מנח"ש סי' נא אות כג) **והחזו"א עידד להקל בהם שאין בהם קדו"ש, ולעצמו החמיר לא לקחת ממשומר וגם איסור סחורה** (ציון ההלכה פ"ז ס"ק רכב). וכל זה דוקא באלו שמגדלים למצות ד' מינים, אבל אלו בחצירות שקוטפים מהם כל שבוע להריח בהם בשבת קודש או בהברלה, הרי הם בכלל עצי בשמים דמחמירין שיש בהם קדושת שביעית-הגר"י (כהן) **ואם לא נשאר בהם שום ריח, פקע מהם קדו"ש ומותר לשורפם עם החמוץ** (ביה"ל פ"ח ה"א ד"ה הלוקח) **וי"א שראוי להחמיר בהדסים, כיון שיש אנשים שמגדלים אותם לריח, ויקנה דוקא מגוי** (משנת הגר"ש עמ' נג. וע"ע מנח"י ח"ו סי' קל. וכן העיר הגר"ב זילבר בקונטרס על שביעית, דיש נוהגין להשתמש בהם להברלה אחרי החג) **ודוקא בעלין שלהם שייך קדושת שביעית, אבל בענפים בודאי אין קדו"ש** (חזו"א י ד) **ואפי' אם יש בהדסים קדו"ש, אין בהם ביעור, כיון דאין מינם כלה מן השדה** (ארחות רבינו מהסתייפלר)

לז. **בהדסים החנטה קובעת שיש בו קדושת שביעית. וזה תחילת הגידול של אותו ענף, ולא תחילת כל העץ** (חוט שני יו"ט וחזו"מ עמ' סס) **וקשה לדעת מתי מתחיל קדו"ש בהדסים, כיון דאין חנטה חדשה עד אחרי הרבה זמן** (שמעתי מהגר"ש רוזנבלט. וכ"כ בשיח אמונה מהגר"ח קניבסקי בדר"א ח פו. וגבי לולב כ' רש"י בסוכה דף לט דהולכים בתר חנטה. וכ' בדר"א ח פו ובחוט שני עמ' רה, דאין הכרעה אם חנטה בלולב הוא בלולב עצמו או בתר פירות הדקל. ואף שבחזו"א כתב 'חנטת הפירות', כ' הגר"ח קניבסקי בשיח אמונה שם דאין כוונת החזו"א להכריע בזה, וכמ"ש 'אם תמצא לומר')

לח. **הדסים כיון שהוא ספק אם יש בו קדו"ש** [דברים העומדים לריח הוא ספק בירושלמי] **אינו יכול לקחת מהבעלים בלי רשות, דאולי מפקיר רק על צד שיש בו קדו"ש** (שמעתי מהגר"ש רוזנבלט)

לט. **מותר לתת הדסים במים כדי שלא יתייבשו, אע"פ שיעצו שרשים חדשים עי"ז** (פירות שביעית בשם הגר"נ קרליץ) **כיון דלא מכיון לזה, וגם לא תמיד יוצאים חדשים** (שו"ת משנת יוסף ח"ג סי' ו)

מ. **אסור לגזום עצי הדסים, או לעשן אותם, כדי שיהיו משולשים** (חוט שני עמ' קכה, שיח אמונה מהגר"ח קניבסקי) **אבל במוצאי שביעית מותר, ואין כאן הפסד שביעית, כיון דגם קטופים נותנים ריח** (הגר"י כהן)

דיני ערבות

מא. **ערבות אין בהם קדושת שביעית. מ"מ אם נזרעו בשביעית להראב"ד אסור משום נעבד** (דר"א פ"ח ס"ק פו) **וכבר הבאנו מהחזו"א, שאף שאין בו קדו"ש, אסור לקנות כל דבר הצומח ממי שחשוד על השביעית** (חזו"א י יב)

מלאכות בשדה

מלאכות בלולבים

מב. **מותר לעשות מלאכה בעץ תמרים רק לצורך התמרים שלא יפסדו, אבל לצורך הלולבים לא. ועץ תמרים שעבדו עליו בשביעית לצורך הלולבים, והועילה שיהיו יותר יפים, אינו ראוי להשתמש עם לולבים אלו למצות ד' מינים** (קובץ תשובות ח"ד סי' נט, נזר התורה קובץ יח מהגר"נ קרליץ והגר"ש ואזנר-מובא בשיח אמונה בעיה"ל א קעט) **אמנם אם עשו עבודות רק עבור התמרים, אין חשש בנטילת לולבים אלו** (קובץ תשובות שם, ישא יוסף סי' קיא)

מלאכות באתרוגים

מג. **עצי אתרוגים מותר להשקותם לצורך גוף הפירות, אבל אסור להשקותם כדי שיהיו כשרים למצוה** (צה"ל פ"א אות קעט בשם הגר"ש אלישיב, ארחות רבינו, חוט שני עמ' קכה) **ומותר להשקות כדי שרוב האתרוגים יהיו בגודל כביצה, כי קטן מזה אינו ראוי לאכילה** (ישא יוסף סי' קד בשם הגר"ש אלישיב) **וגם בספק הפסד מותר** (דר"א א פ). **אמנם ע"י ציה"ל שם דהחזו"א התיר להשקות רק ע"פ מומחים. ואם יש חילוקי דעות בין המומחים, צריך מומחה גדול יותר להכריע, כ"כ בשבות יצחק עמ' קכח מהגר"ש אלישיב. ואם צד ההפסד הוא רחוק, כ' בשיח אמונה מהגר"ח קניבסקי דאין לסמוך על היתר זה, כי אפשר שהחזו"א התיר רק בהפסד מצוי) **וי"א דמותר להשקותם שהוא מלאכה דרבנן, כדי שיהיו כשרים למצוה. אבל לא בשביל יפוי והידור. וגם למניעת בלטל'ך על****

האתרוג אסור לעשות שום פעולה, כיון דהוא רק חומרא (שבט הלוי ט רמ, שיעורי שבט הלוי עמ' פ, ישא יוסף סי' קא בשם הגרש"ז אורבך. ועיי' שבט הלוי ששמע מהחזו"א דרוב השאלות באתרוג כשרים מעיקר הדין. ועיי' דאף דהידור מצוה הוא בכלל המצוה, הימנעות פעולות אסורות בשביעית זהו החידור. ועיי' להלן הדין בשה"ד) מדר. י"א דאם צריך להשקות את עץ האתרוגים משום הפסד הפרי, מותר גם להרבות במים כדי שיהיו יותר גדולים להמציצה (שיח אמונה מהגר"נ קרליץ) וי"א שאסור להרבות במים (ישא יוסף שם מהגר"ש"א)

מה. אסור לחתוך ענפים בעץ אתרוגים, אע"פ שבל"ז יתקלקלו הרבה אתרוגים (ציה"ל א קעט בשם הסטייפלר-ארחות רבינו. וכן דן בזה בקובץ תשובות א רלא, ובשבות יצחק עמ' צא מחמיר בשם הגר"ש"א) וי"א שמותר לחתוך ענפים כשיש חשש סביר שהם עלולים להזיק את האתרוגים, אבל אסור לגזום ולחתוך כמו כל השנים (פסקי הגר"נ קרליץ מבעל הפרדס ר' אהרן וינר-אוסף גליונות אלול תשפ"ב, דיני שביעית להגר"ב זילבר, מנחת יצחק ליקוטי תשובות סי' קיח-קיט) ומה שמותר לחתוך, מותר עם מזמרה רגילה כמו כל שנה (הגר"נ קרליץ שם) אין לקשור האתרוגים לענפים, כדי שלא יפגמו מהקוצים, כיון דהפסד קיום המצוה אינו מתיר מלאכה

בשביעית. אבל מותר להזיז את הענפים בלי לקשור אותם (שיח אמונה בציה"ל שם מהגר"ח קניבסקי, שיח השמיטה מהגר"ח קניבסקי. ועיי' ישא יוסף סי' קג מהגר"ש אלישיב, דכיון דאסור לעשות מלאכה באתרוגים בשביל קיום המצוה, ראוי להקים אוצר ב"ד שיעשו רק מלאכות לקיום הפרי או מניעת הפסד, וכיון שיש שאוכלים אתרוגים, מותר לעשות מלאכות אלו. וראוי לעורר את הציבור לאכול אתרוגים אלו, כדי שיהא היתר מרווח. ובשעת הדחק, יש מתירים מלאכות לכשרות האתרוגים באוצר ב"ד, אבל לא ליופי והידור, וכן הסכים הגר"ש אלישיב, וכן נהג הגר"נ קרליץ באוצר ב"ד שלו-עיי' ישא יוסף שם) וי"א שמותר לקשור (פסקי הגר"נ קרליץ מבעל הפרדס ר' אהרן וינר-מובא באוסף גליונות אלול תשפ"ב, מנחת יצחק ליקוטי תשובות סי' קיח-קיט)

מז. י"א דאסור לרסס את האתרוגים, כדי שלא יפול הפיטום (חוט שני עמ' קכה, שבט הלוי ח"ט סי' רמ, תורת הלוי בשם הגר"ש ואזנר, תשוה"נ ו קמז. ועיי' משפטי ארץ סוף פ"ד הערה 66 בשם הגרש"ז אורבך) וי"א שמותר כיון דהוי לאוקמי. וצ"ע (שיח אמונה שם מהגר"ח קניבסקי) וי"א דאם גוי עושה כן א"צ למחות, כיון דלא הוי מלאכה רגילה בשאר אילנות, ועושים כן רק בשביל המצוה, ונמצא דלא הוי עבודת קרקע האסורה בשביעית (ישא יוסף סי' קד מהגר"ש אלישיב) [הגר"ש אלישיב מעלה סברא זו גם לענין הסרת קוצים הנ"ל, דזה גם עבודה שלא עושים בשום אילן, ורק באתרוג עושים כך לצורך המצוה, ויתכן דלא הוי עבודת קרקע שאסור בשביעית, דהתורה אסרה רק עבודה שרגילים לעשות בשדה ובעץ. ועיי' ספר שדה מרדכי בשם הגר"ש אלישיב, דאף דיש לימנע מלקיים מצוות ד' מינים עם מינים שנעבדו בהם עבירה בשביעית, אפ"ה כדי לקבל אתרוג עם פיטם עדיף לקחת אתרוג זו. וזה לשיטתו שסובר שיש לקחת אתרוג עם פיטם מעיקר הדין, ועיי' כפות תמרים סוכה לה ושיעורי הגר"ש שם]

מה. מותר לרסס את האתרוגים כדי לא יבואו חרקים המזיקים (פסקי הגר"נ קרליץ-וינר, מנח"י ליקוטי תשובות) מט. עץ אתרוגים שיש בו ענף עם הרבה אתרוגים ביחד, אסור לדללו כדי שלא יזיק אחד לשני (פסקי הגר"נ קרליץ שם) וי"א שמותר לדלל ע"י גוי, ויעשה בשינוי, כגון שישאיר את העוקץ באילן (ישא יוסף מהגר"ש"א) נ. מותר לקשור ענפים כדי לעשות מעבר להגיע לעצים כדי לטפל מה שמותר (פסקי הגר"נ קרליץ שם) וגם להזיזם לכיוון אחר מותר (שם)

מלאכות בערבות נא. עצי ערבות, י"א שמותר להשקות אותם ולעשות מלאכה לצורך מצוה במקום הפסד, כגון שרוב הערבות יהיו פסולים בל"ז, כיון דאינם עומדים רק למצוה (חוט שני עמ' קכה) ויש מתירים רק בצמצום כדי שלא יפסד העץ או העלים לגמרי, אבל לא לצורך המצוה (שבות יצחק מהגר"ש אלישיב, שיח אמונה מהגר"ח קניבסקי. ועיי' שבות יצחק מהגר"ש"א הקפיד לקחת ערבות שלא השקו אותם כלל בשביעית. אמנם עיי' ארחות רבינו דהסטייפלר לא חשש לזה-מובא בשיח אמונה בציה"ל א קעט) נב. אסור לגזום ראשי ערבות, כדי שיתרבו הענפים לצורך המצוה (אוצר ארבעת המינים [החדש] עמ' תרכה בשם הגר"ש אלישיב)

שמור ונעבד

נג. י"א דאין ראוי לעצת את המצוה עם אתרוג 'שמור'. וגם נאסר באכילה (משנת הגר"ש עמ' נח, מנח"י ח"ח סי' צה) וי"א דלדעת החזו"א שהיקל בשמור היקל גם למצוה (שיח אמונה פ"ד הערה 435 מהגר"ח קניבסקי, אג"מ אור"ח ח"א סי' קפו, מנח"ש ח"א סי' מד וח"ג סי' קלב. אמנם החזו"א עצמו החמיר בשמור ונעבד, ועיי' ספר אוצר

ארבעת המינים [החדש] עמ' תרכ בשם תלמידי חזו"א, דבשמיטה אחרונה לחייו, לא הסכים לברך על אתרוג נקי שהיה בו חשש שמור, אלא בירך על אתרוג עם בלטעליך שלא היה בו חשש שמור. ועי' אג"מ שם, דביו"ט שני לכתחילה יכול לברך על אתרוג שמור)

נד. **אם עשו מלאכה אסורה באתרוגים בשביעית, והועילה לאתרוג, יש לימנע מלברך עליה משום מצוה הבאה בעבירה** (משנת הגרי"ש עמ' ל. וכ"כ באור לציון א יח שטוב להימנע מלחשתמש עם אתרוג זה) **וגם משום איסור נעבד ראוי להחמיר, וגם לא לתת לקטן** (שיח אמונה בצי"ח שם מהגר"ח קניבסקי. ואע"ג דנעבד כשר מעיקר הדין. ונפק"מ למי שאין לו אתרוג אחר) **ואם יש ספק אם המלאכה הועילה לאתרוג, מותר להשתמש בו** (י"א יוסף סי' קיא מהגר"ש אלישיב, קונטרס ד' מינים מהגר"ש ואזנר-מזבא בשיח אמונה שם)

אוצר בית דין

נה. **אתרוג של אוצר ב"ד אין בו איסור סחורה, כיון דהוי חלוקה, והתשלום הוא עבור הטירחה. וחייבים ב"ד למכור במחיר הקרן, ואסור למכור בהבלעה. ולכן אלו שמוכרים סט ארבע מינים ביוקר, ונותנים אתרוג של אוצר ב"ד במתנה, עוברים על איסור סחורה** (מים חיים מגדולי ישראל במכתב, מרן הגרי"ש אלישיב, מרן הגר"ש ואזנר, מרן הגר"נ קרליץ)

נו. **אתרוגים של אוצר ב"ד, בית דין יכולים לקחת כסף עבור הטירחה וההוצאות. ומי שלקח אתרוג משדה של אוצר ב"ד בלי לשלם, י"א שאינו יוצא מצוה ד' מינים** (מים חיים מהגר"ש אורבך) **וי"א דיש כאן 'כעין' גזילה ואיסור חמור, אבל יצא יד"ח** (חוט שני קונטרס אוצר ב"ד. והגר"ש אלישיב מסתפק בזה)

נז. **אתרוגים של אוצר ב"ד, מותר לב"ד לקחת כסף לפי טיב האתרוגים, ואינו נקרא סחורה** (תדוותא דאורייתא בשם הגר"ד לנדו)

נח. **שדה של אוצר ב"ד, פירותיו הפקר, ומותר ליכנס בלי רשות** (חוט שני עמ' שפג, דר"א פ"ו ס"ק יט. ועי' דיני שביעית להגר"ש דבליצקי דיש מקומות ששומרים שם, ולכן הגר"ש היה נמנע מלאכול אוצר ב"ד, כי לא ברור שמותר לשמור. ועי' מנחת שלמה ח"ג סי' קלב אות יח, דאין שום היתר של שמירה לאוצר ב"ד, וראיה מקושיית תוס' בכמה מקומות על הא דשומרי ספיחין בשביעית לצורך העומר לוקחין שכרן מתרומת הלשכה, שיאסר משום שמור) **אבל ב"ד יכולים לחייב כסף על הוצאות הטיפול** (עמודי ארץ עמ' קטז בשם הגר"נ קרליץ והגר"ח קניבסקי) **ואחר שב"ד אספו את הפירות, אסור לקחת בלי רשות ב"ד** (חוט שני עמ' שפד. ועי"ש דאינו נקרא גזול אם לקח, אלא הוא איסור חמור נגד הב"ד)

נט. **הכסף שאוצר ב"ד מקבל, לא מתקדש בקדושת שביעית, כיון דהתשלום הוא עבור הטירחה ולא עבור הפירות** (נתיב השמיטה בשם החזו"א)

ס. **מצוה לחזק ידיהם של אוצר ב"ד, ולקנות את הסחורה שלהם. וזה לשון מקצת ממכתב של גדולי הדור משנת תשנ"ד, נדפס בחוט שני עמ' תצז: 'באנו בשורות אלה לקרוא לאחב"י בקריאה של חיבה, לחזק ידי בית הדין וליטול בשמחת חלב ובעין יפה מיץ ענבים ויין שיוצר בהשגחת בית הדין, כדי שיוכל בית הדין לעמוד בכל ההתחייבויות לשליחי הבית דין, ולבצר בזה חומת השמיטה בארץ הקודש. הכו"ח למען שמירת השמיטה ושומרי השמיטה'. יוסף שלום אלישיב. שלמה זלמן אורבך. שמואל הלוי ואזנר.**

דיני שדה הפקר

סא. **שביעית הוא אפקעתא דמלכא** (הכרעת החזו"א) **ומותר ליכנס לשדה בלי רשות הבעלים לקטוף אתרוג. והסטיפלר זקוק"ל הידר לבקש רשות מהגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל לפני שלקח אתרוג מחצירו, משום דרך ארץ** (מסורת האתרוג עמ' שלא. והגר"ב זילבר כותב בקונטרס על שביעית דלכתחילה יבקש רשות, כדי שלא יבוא ליכנס בשאר שנים בלי רשות)

סב. **יש לזהר לא לקלקל את העצים, כי העץ אינו הפקר רק הפרי. ואם עלול להזיק כשקוטף עם ידו, יש לקטוף עם סכין ולא עם כלי המיוחד לזה** [מספריים המיוחדים] (שו"ת מהרי"ל דיסקין סי' כז) **ואין להחמיר את שיטת הגר"א לקטוף דוקא ביד, כשעלול להזיק לבעלים כשעושה כך** (הל' שביעית להגר"ב זילבר והגר"צ ובר. וכן העיד בעל הפרדס ר' טוביה שפירא שקטיפה ביד עלול להזיק את העץ, כי אז נכנסים חידקים להעץ-כ"כ בעלון עומק הפשט. ועי"ש דיש לזהר לא לטפס על העצים, כי עץ האתרוג הוא עדין מאוד ועלול להזיק לכל

העץ. וכן לא להזיז ולהזיק את הצינורות של מערכת ההשקיה. וראיתי בספר אוצר ארבעת המינים [החדש] עמ' תר ששמעו מבעלי פרדסים, דלקטוף אחד או שנים אינו מזיק גם ביד. ורק אם עושה כן בכמה ענפים יכול להזיק. עוד כ' שם, דמי שרוצה להחמיר בהגר"א, יכול לחתוך עם סכין רק את הקליפה של הענף, ואח"כ למשוך עם היד, דכשמושך את הענף בלי הקליפה אינו מזיק. וזה לא נקרא קצירה עם כלי, כיון דהרוב עדיין מחובר) [איתא במשנה פרק ח משנה ו אין קוצין אותה במוקצה. והר"ש ביאר כוונת המשנה דאסור לבצור בדרך הנוצרים, אמנם דוקא בשמור, אבל במופקר מותר לבצור כרגיל. והרמב"ם פ"ד ה"א ביאר כוונת המשנה דאסור לקצור כמות מרובה. והגר"א אסור לבצור בדרך הנוצרים אפי' במופקר, ומותר רק ביד. והחזו"א סי' יב אות ח מיקל בהרמב"ם בלי שינוי במקום שאי אפשר בשינוי, באופן שקוטף כמות מועטת]

סג. **אסור לקטוף פירות שביעית משדה הפקר בכמות מרובה** (רמב"ם פ"ד ה"א) **והשיעור באתרוגים י"א דמותר לקטוף אתרוג אחד לכל אחד ואחד מבני ביתו, או בשביל מי ששלחו** (שיח אמונה פ"ד הערה 439 מהגר"ח קניבסקי) **וי"א דיכול לקטוף לכל הפחות שנים לכל אחד** (אשרי האיש מהגר"ש אלישיב, חוט שני עמ' טצח) **ואם יש לו ספק בכשרותם, יכול לקטוף יותר** (אשרי האיש מהגר"ש אלישיב. ועי' ספר אוצר ארבעת המינים [החדש] עמ' תרא שמביא מתלמידי הגרי"א בשמו, דאחר שבחר לעצמו, יתכן שצריך להחזיר אותם לפרדס או לחלק אותם) **ואם רוצה להכין ריבת אתרוגים, יכול לקחת לפי צרכו** (חוט שני שם. ועי' שמוסיף דאין ראוי לקחת בשביל זה לפני סוכות, דעי"ז מפסיד מאחרים לצורך המצוה) **ואם כל שנה רגיל לקחת הרבה אתרוגים להידור מצוה, מותר גם בשביעית לעשות כן** (שיח השמיטה מהגר"ח קניבסקי) [בספר משמחי לב כתב גבי מה שפסק הגרי"א הנ"ל דאם מסתפק בכשרות האתרוג מותר לקטוף יותר משנים, דהמציאות הוא דעל העץ אי אפשר לראות את כשרות האתרוג, וכן אי אפשר לבדוק לפני ניקוי. אמנם יש לדעת שזה לא מתיר לקחת כמות מרובה לביתו, דהרי יכול לקטוף ולנקות בשדה, ולבדוק שם עד שמוצא אתרוג כשר, כי הרי אין אסור 'הפסד' לקטוף ולהשאיר בשדה בשביל אחרים, רק האיסור הוא להביא להבית כמות מרובה. וכוונת הגרי"ש להתיר הוא דוקא באופן שאינו יודע לפסוק אם הוא כשר, וצריך רב, דאז מותר לקחת יותר משנים]

סד. **מותר לקטוף לילדים, מגיל שרגיל לקנות להם ד' מינים כשרים כל השנים** (הגר"י כהן)

סה. **בית דין יכולים לעכב מלקטוף אתרוגים שלא הגיעו לשיעור גודל הנערך למצוה, דהוא שיעור כביצה** [תרמח כב], **כיון דהיום לא אוכלים אותם והרי הוא סתם מזיק** (ארחות רבינו) **ויש מסתפקים בזה** (חוט שני עמ' טצז)

סו. **נחלקו הפוסקים אם אפשר לזכות במחובר** (רש"י ר"ה דף ט ודף יג, חזו"א י ה. ועי' ב"מ ק"ח ע"א גבי הבטח בהפקר) **וי"א דאפשר לזכות במחובר כשהפרי כבר ראוי לאכילה, אבל אי אפשר לזכות כדי שאחרים לא יקחו, דזהו דרך סחורה** (חזו"א יג טז) **ולפי"ז לדעת החזו"א אי אפשר לזכות באתרוג שהוא מחובר כדי שאחרים לא יקחו, כיון דהוא דרך סחורה. אמנם חידוש הוא שזה נקרא דרך סחורה** (שבט הלוי י רא) [באהלי שביעית גליון 6 מביא מהגר"ד לנדו, דלפי השיטות דיכול לזכות במחובר, מיושב רש"י פרשת משפטים (כג יט) שיש ביכורים בשביעית, דמיירי דזכה במחובר. עוד יישב שם לפי השיטות שצריך להפקיר, ולא הוי אפקעתא דמלכא, ומיירי שלא הפקיר. אמנם העירו דהוי מצוה הבאה בעבירה]

סז. **כשקוטף מהפקר, יש ליזהר שלא יהי' בהם חשש ערלה או רבעי. וגם באילן זקן יכול להיות בעיות של ערלה, כגון שייצא יחור חדש מן האדמה ליד העץ.**

סח. **התורה הפקירה גם את הקרקע כדי שיוכל ליכנס שם ולקחת פירות שביעית** (נדרים דף מב) **ולא רק קרקע של בעל הפירות הפקר לצורך הפירות, אלא כל קרקע הנערכת לצורך לקיטת הפירות, אפקריה רחמנא. ולכן אילן שנופו נוטה לשדה חבירו, מותר ליכנס גם לשדה חבירו כדי לקטוף** (כאיל תערוג עמ' סס מהגר"א"ל שטינמן, מים חיים מהגר"ח קניבסקי) **וי"א דבכח"ג חבירו קונה מדין קנין חצר** (שם בשם הסטייפלר. אמנם עי' דר"א פ"ד ס"ק קעח בשם החזו"א דאי אפשר לזכות במחובר, דמיד נהי' הפקר, וצ"ע-הגר"י כהן)

סט. **לפי הנ"ל שכל קרקע הוי הפקר כדי לקטוף פירות שביעית, י"א דגם כביש שמשלמים עליו כסף, [כגון כביש שש], אם צריך ללכת דרכו כדי לקטוף אתרוגים, א"צ לשלם** (הגר"ד דיסקין. וכמובן דוקא אם הוא הדרך היחיד שיש להגיע להשדה. ואי אפשר לחייב ללכת ברגל אם הרגילות הוא עם רכב. ואם יש עוד כביש, אז כביש שש יכולים לקחת כסף, כמו שהם יכולים גם לסגור את הכביש כיון שיש עוד דרך. כ"ז שמעתי מהגר"ד שליט"א)

ע. **הרא"ש מסתפק [נדרים מב ע"ב] באופן שיכול לקחת את הפירות כשעומד חוץ מהשדה, האם יש היתר ליכנס לשדה בכח"ג** [בביה"ל פ"ז הי"ח ד"ה ועד מתי מביא דברי הגמ' שם דבעומדין אילנות על הגבולין אסור

ליכנס, וכי שם הגר"ח דגם אם יותר נוח ליכנס ולקטוף, אסור. אמנם העיר הגר"י כהן דבגמ' שם מיירי דוקא במודר הנאה, ולכן הרא"ש מסתפק בכל אדם מהו הדין]

עא. מי שמניח כלים בכניסה לשדהו ומונע מאנשים ליכנס לשדהו, מותר להם לשבור את הכלים על מנת ליכנס להשדה (חזו"א סי' טו)

עב. נחלקו בראשונים האם מותר להתעכב בחצר חבירו גם כדי לאכול את הפירות (עי' ראשונים נדרים מב) וכיון דהוי ספק גזל, עדיף לצאת מיד (מים חיים בשם הגר"ח קניבסקי)

עג. כל דבר שאין בו קדושת שביעית אינו הפקר, ולכן אסור לחתוך עצים או זמורות בלי רשות הבעלים (חוט שני עמ' רכג)

עד. כיון דבזמנינו נוקטים שאין קדו"ש בלולב, ורק יש מחמירים, אסור לחתוך לולב בלי רשות מהבעלים, דלעצמו יכול להחמיר שיש בהם קדו"ש, אבל לא על חשבון של ממון חבירו (שו"ת משנת יוסף ח"ד סי' ו)

עה. אסור למנוע מאנשים ליכנס לשדהו או לחצרו לקטוף אתרוגים. ואם חושש שיזיקו לו [כגון שיגנבו מביתו, או יזיקו שדהו-ע"י שיעורי שבט הלוי] יכול לנעול את השדה ולכתוב פתק שאפשר לקבל מפתח בביתו (צה"ל פ"ד אות רצו בשם החזו"א, חוט שני עמ' רכג מהחזו"א. וע"י שיח אמונה מהגר"ח קניבסקי דבדאי יותר טוב להשאיר פתוח, ודוקא במקום הצורך התיר החזו"א לתלות פתק. וכ"כ הגר"ח בבית"ל פ"ז הי"ז ד"ה ועד מתי, דלא התיר אלא לצורך) אבל ישתדל שהמפתח לא יהי' רחוק מהמקום (שערי שמיטה) [באהלי שביעית גליון 18 מביא מורה"י הגר"ד לנדו, דמי שנועל שדהו מפחד גניבה, כגון שיכנסו גנבים לביתו, עובר במצות עשה של ונטשתה. ומביא שם מהרמב"ן פרשת בהר דיתכן שמוותר, אבל לפי הרמב"ם אסור, ובדאורייתא יש להחמיר. וכן מביא בקובץ בית אהרן [קארלין] גליון רכב מכתב מהגר"ש ואזנר, דבשדה ופרדס אסור לנעול בשום אופן, אבל בחצר פרטי מותר. ובזה מיישב הגר"ש ואזנר מה שקשה מר"ה דף טו דאתרוג של ששית הנכנס לשביעית פטור מן המעשרות, כיון דיד הכל ממשמשין בו, והרי על האתרוג של ששית יש איסור גניבה, ויכול לנעול ולתלות פתק, אלא דואים מכאן דבכל אופן אסור לנעול. אמנם בדעת החזו"א י"ל, דגם אם יתלה פתק נקרא יד הכל ממשמשין בו כשפותח את השדה, וגם אינו עובר בעשה של ונטשתה כיון דיש פתק ויכול ליכנס. וע"ע בשיעורי שבט הלוי פ"ד הכ"ד שמביא מהחזו"א דאם יחרב כל השדה כשמשאירו פתוח, יכול לתלות פתק, וראיתי מבארים שלמד בהיתר החזו"א דהוא דוקא באופן שיחרב כל השדה, וכ"כ באמרי יעקב להגר"מ שטרן להחמיר לא לנעול ולתלות פתק אא"כ יש חשש היזק גדול, וכמו שביארנו דעת רבו בעל שבט הלוי]

עו. י"א שצריך לדאוג שיהי' אפשרות לקבל את המפתח בכל שעות היום. ואם אינו בביתו ידאג שיהי' מפתח אצל שכן, ויכתוב איפה המפתח (כאיל תערוג עמ' שסח מהגרא"ל שטינמן, שיח אמונה מהגר"ח קניבסקי) וי"א דיכול לכתוב זמנים על הפתק, ואינו צריך להיות זמין כל היום (מים חיים מהגר"ח קרליץ)

עז. חייב לתת לאנשים ללכת דרך ביתו לחצר או לשדה כשאין דרך אחרת. ובכח"ג שצריך לעבור דרך ביתו כדי לקטוף, מותר לקבוע שעות מסוימות (שבות יצחק פ"ב מהגר"ש אלישיב, שיח אמונה מהגר"ח קניבסקי) וי"א שיכתוב פתק ש"רצוי" לבוא בשעות נוחות. אבל לא יכתוב שאין לבוא רק בשעות אלו, דא"כ נמצא שחלק מהיום לא הוי הפקר (דיני שביעית להגר"ש דבליצקי)

עת. אם הגיע מי שלא יודע לקטוף, וחושש שיזיקו, יעזור להם לקטוף, אבל אסור לגרשם (חוט שני עמ' רכג) גם אם גמרו לקטוף כל האתרוגים, ויש מי שרוצה ליכנס לבדוק אם יש עוד, אסור לנעול את השדה, אלא יכול ללכת איתו כדי שלא יזיק (פסקי הגר"ח קרליץ מבעל הפרדס ר' אהרן וינר-אוסף גליונות אלול תשפ"ב. וע"י שיח אמונה פ"ד הערה 372 מהגר"ח קניבסקי, דגם לפני צמיחת הפירות יתכן שאסור לנעול את השדה, ואע"פ דיכול למנוע אותם מליכנס, אפ"ה לנעול אסור כיון דהוא מראה עצמו כבעלים)

פ. יתכן שמוותר לתלות שלט שאסור לילדים ליכנס בלי מבוגר. וצ"ע (שיח אמונה מהגר"ח קניבסקי)

פא. גם אם הגיע יהודים שלא ישמרו את הפירות בקדו"ש, אסור למנוע מהם (נתיב השמיטה סי' ט מהחזו"א)

פב. אסור להגביל זמני הכניסה, אבל זמנים לא רגילים, כגון באמצע הלילה, אינו חייב לפתוח (חוט שני שם) ואינו דומה לפאה שמבואר במשנה דנותנים לעניים ליכנס רק ג' פעמים ביום, כיון דבשביעית יש איסור שמור, לכן צריך להפקיר לכל שעות היום (כאיל תערוג מהגרא"ל שטינמן. והגר"ח קניבסקי חילק בשערי אמונה עמ"ס פאה, דהטעם בפאה הוא כיון דיש שם פירות שאסור לקחת, משום הכי אינו צריך להשאיר פתוח כל הזמן, משא"כ בשביעית שהכל הפקר)

פג. מי שיש לו שדה או פרדס, אינו חייב לגלות איפה הפרדס שלו (צה"ל פ"ד אות רצה בשם הסטייפלר) ובתנאי

שהשאייר הפתח פתוח (שבט הלוי י רא)

פר. אם יש לו אתרוגים בגג, צריך לתלות פתק בחוץ, ולהודיע באיזה שעות יכול לבוא (משנת הגרי"ש עמ'

נו) וי"א דאינו צריך לתלות מחוץ לבנין, אלא מחוץ מביתו (שי"ח אמונה פ"ד הערה 421. ואינו דומה לצה"ל

הנ"ל מהסטייפלר, כיון דכאן ביתו סגור. וכן הדין במי שיש לו פירות בחצירו ולא רואים אותם מבחוץ, דאם החצר

פתוח אינו חייב לתלות פתק, ואם הוא סגור חייב לתלות. וראיתי בשם הגר"צ קרליץ, דגם כשהחצר פתוח לכתחילה

יתלה פתק, והוסיף דבוראי אין עליו דין שמור כשלא יתלה, וצ"ע)

פה. צריך להפקיר את כל הפרי, ואי אפשר להפקיר פרי בלי הקליפה או העוקץ (חוט שני עמ' רכז, צה"ל פ"ד

אות רצה גבי מי שרצה להפקיר אתרוגים חוץ מן העוקץ. וכ"ה בשבט הלוי ז עט) [שם מבאר הגר"ח, דכל יד ושומר

הם צורך לפרי, וצריך להפקיר כל מה שיש צורך לפרי. ואף שבמשנה מבואר דהעוקץ אינו שומר או יד, ביאר הגר"ח

בשיח אמונה שם הערה 397, דכל עוד שהוא מחובר לפרי נקרא צורך לפרי. ובחוט שני עמ' רכז ביאר, שהעוקץ נצרך

כדי שלא יהא חסר, וכל שהוא טפל לפרי נעשה הפקר עם הפרי. ועי' שבט הלוי ח"ז סי' עט דהוא הערמה שאסור

לעשות, כיון דברך כלל לא מקפידים בזה. ובמשנת הגרי"ש עמ' נח כתב, דאם הפקיר בלי העוקץ יתכן שאי אפשר

לצאת את המצוה בזה, כיון דהוי בכלל 'שמור'. וכן אם מגבילים את האנשים מלקטוף יותר מאתרוג אחד הרי זה בכלל

'שמור'—כ"כ הגרי"ש והארחות רבינו מהסטייפלר—מובא בשיח אמונה שם]

פו. אם יש עצים של ערלה בשדה, צריך לסמן בדיוק איזה עצים הם ערלה כדי שלא יכשלו בהם בני אדם,

וכמו שכתוב במשנה (פסקי הגר"צ קרליץ מר' אהרן וינר—אוסף גליונות אלול תשפ"ב)

פז. אם הפקיר פרדס של אתרוגים, ובגלל הנזקים קיבל רשות מב"ד לקחת עשרה שקלים מכל אחד שקוטף

אתרוג, אסור למנוע לקטוף למי שלא רוצה לשלם, כגון שיאמר בעל השדה שיש לו עצי ערלה, ומגלה

רק למי שמשלם איזה עץ הוא ערלה, כי בזה אינו מקיים רצון התורה להפקיר את שדהו (חשוקי חמד

סוכה דף מ בשם הגרי"ש אלישיב. וי"א דאינו נאמן לומר שיש כאן ערלה, כיון דמחויב לציין עצי ערלה כדאיתא במשנה

שקלים וב"ק סט) וי"א דאם באמת אין שם ערלה, ומשקר, אסור לומר שיש כאן עצי ערלה. אבל אם

באמת יש כאן ערלה, יש לדון האם אסור. דהרי בזה שאומר שיש כאן ערלה אינו מונע ממנו לקטוף

(כאיל תערוג עמ' ססח) [בתוס' ב"מ דף נח ע"א ד"ה לשמור מקשים, האין היו שומרים תבואה לעומר, הרי אסור

בשביעית לשמור. ותי' דהשומר לא היה מוחה מלקחת, אלא היה מודיע לאנשים שיחדום לעומר, ומעצמן היו נמנעין

מלקחת. והגרמ"י ליפקוביץ היה שומר אתרוג כל שנה בשביל הסטייפלר, והיה כותב פתק על האתרוג שזה 'מיועד'

להסטייפלר, וממילא אנשים נמנעו מלקחת אותו. והגרמ"ל שטינמן אמר, דהמילה "מיועד" משמע זכיה, וצריך למצוא

לשון קלה יותר. והגר"ד לנדו אמר, דאם נמנעו מלקחת את האתרוג לכבודו של הסטייפלר, מותר, אבל אם פחדו

מהקפידא של הסטייפלר, אסור—עי' אהלי שביעית גליון 35 עמ' כד]

פת. באופן הנ"ל שאינו רוצה לשלם, מותר לומר לו שיש כאן עצים מורכבים שפסולים למצוה, כי בזה

אינו מונע ממנו לאכול, והחויב להפקיר הוא בשביל אכילה ולא לד' מינים (חשוקי חמד שם)

פט. אם יש נחשים ארסיים בתוך השדה, ואנשים מפחדים ליכנס, אינו חייב להוציא הוצאות כדי לסלק את

הנחשים (חשוקי חמד שם)

צ. אע"פ שהתורה הפקירה פירות שביעית גם לגוי, צריך למנוע מגוי מליכנס לשדהו, שלא יעשו הפסד

בפירות שביעית. ובמקום איבה א"צ למנוע (חזו"א יד ד, הגר"י כהן) [עי' לעיל מה שכתבנו מהביה"ל גבי בהמה

דיכול למנועו, והוא הדין בגוי. ועי' זכר יצחק ח"א סי' מב, דאף שהוא הפקר גם לגויים, כי הרי אין הפקר למחצה,

אפ"ה אין הגוי יכול לזכות בהם כיון דילפי' בתורת כהנים פ' בהר והיתה שבת הארץ לכם, לכם ולא לאחרים]

צא. אם גוי לוקח אתרוגים בלי רשות, מותר להזמין עליו משטרה. וכן אם גוי רוצה לקחת עשבים לבהמתו,

מותר לדרוש ממנו כסף, ואין זה נקרא סחורה, כיון דמותר למנועו (שיח אמונה בביה"ל ד כד מהגר"ח

קניבסקי)

צב. מן הדין מותר ללקוט אתרוג מחצר של חילוני בלי רשות, ואף שמתנגד, ואף שהבעלים לא יודעים

שזה הפקר, אבל יש לחשוש לחילול ה' כיון דאינו יודע, וקודם יש לפרסם את החלכה (שיח אמונה פ"ד

הערה 373 בשם הגרי"ש אלישיב והגר"ח קניבסקי. ועי"ש בשיח אמונה דמביאים עדות מהחזו"א דמן הדין מותר) וכן

הדין בשדה שנמכר בהיתר מכירה (שם מהגר"ח קניבסקי)

צג. השנה שחג הסוכות הוא כבר אחר שנת השמיטה, לאחר ראש השנה אם בעל הפרדס חושש שיזיקו לשדהו, יכול להוציא את כל האתרוגים לרשות הרבים ולמנוע מאנשים מליכנס לשדהו. אבל עד ראש השנה אסור לעשות כך, כיון דכתיב "ונטשתה", דהיינו שצריך להפקיר את השדה בשביל לקטוף את הפירות, וזה דוקא בשיעית בדכתיב "והשביעית" תשמיטה ונטשתה (חזו"א טו א, ביה"ל פ"ז הי"ח ד"ה ועד מתי, מעדני ארץ סי' ז אות ב. ועי' ביה"ל שם דגם יכול להכניס את הפירות לביתו ולחלקם לעניים)

צד. מי שיש לו עץ בחצר, ולא מגיעים אנשים לחצירו לקחת מהעץ, אין ראוי לקטוף את הפירות אע"פ שדעתו לחלקן לאחרים. אבל אם נופלים ונרקבים, מותר (שיח אמונה פ"ד הערה 372 מהגר"ח קניבסקי)

החזקת טובה

צה. מי שקוטף אתרוג משדה הפקר, מותר להחזיק טובה לבעלים בדברים, אבל לא בממון כיון דנראה כסחורה (דר"א פ"ד ס"ק קעז דעת הראב"ד דכן פסק החזו"א) [ואף שהבעלים חייבים להפקיר, וגם ההפקר חל ממילא, אפ"ה מותר להחזיק להם טובה. וכתב הרש"ש על שביעית פ"ד מ"ב, דבזה מיושב המנהג שאומרים לכהנים אחר הדוכן יישר כח, ורבים לעגו על כך, דהרי הם חייבים בזה, וכאן מוכח דשפיר דמי. ומזה אפשר ללמוד לעור הרבה דברים, כגון להחזיק טובה לגבאי אף שהוא חכהן או הלוי היחיד בבית הכנסת, או לנהג אוטובוס אף שהוא חייב-הגר"י כהן. ועי' רש"י כתובות נ' ע"א ד"ה ואי דינא: אין כאן גמילות טובה להחזיק לו טובה, שעל כרחו יפוט אמת, משמע דלא כרש"ש. ועי' תוס' שם שפי' פשט אחרת בגמ'.]

איסור הוצאה לחוץ לארץ

צו. אסור להוציא פירות שביעית לחו"ל (רמב"ם) ואין להוציא אתרוגים של שביעית לחו"ל. ואם הוציא, לא נאסר, ויוצא ידי חובתו. ויזהר לנהוג בו קדושת שביעית (דר"א פ"ה סקצ"ו מהחזו"א. ומותר באכילה כרוב ראשונים דלא כהראב"ד שאסור באכילה עי' ציה"ל ס"ק קעז. ועי' שיח אמונה הערה 301, דאין צריך לחשוש לדעת הראב"ד כיון דהחזו"א פסק להיתר ושביעית בזה"ז דרבנן. ועדיף לקנות אתרוג מחו"ל ולא אתרוג שהוציאו באיסור-כ"כ הגר"ח באהלי שביעית גליון 38. ועי' מה שהאריך בזה הגר"ד לנדו באהלי שביעית שם)

צז. אם צריך אתרוגים לקיום המצוה, דבלא זה תיבטל המצוה, מותר להוציא לחו"ל (דר"א שם מהחזו"א) ולא אומרים דצריך להשתמש עם אתרוג של אחר, דאפי' בשביל אדם אחד שאין לו אתרוג מותר להוציא לחו"ל (שיח השמיטה מהגר"ח קניבסקי) ויאכל את האתרוג אחר סוכות (ארחות רבינו מהחזו"א-מובא בצה"ל שם, שכך צוה החזו"א שיאכלו אותו מיד, דאז ההוצאה הוא גם לשם אכילה, וכ"ה בחוט שני פ"ה הי"ג) [בילקוט מכתבים של הגר"י מבריסק זצוק"ל, יש מכתב להגרא"י מלצר שישלח לו מא"י אתרוג לא מורכב. [שמעתי מבעל הפרדס הר"ר משה ניימן] שנוהג כל השנים ע"פ ב"ד של הגר"י קרליץ, דאין שום היתר, ואף פעם לא קיבלו היתר להוציא כמויות לחו"ל, וכל ההיתר הוא בשביל יחידים בלבד לצורך המצוה. וגם מי שרוצה 'אתרוג חזו"א' בשביל כשרות האתרוג, מותר לו להוציא לחו"ל]

דיני ביעור

צח. אתרוג חייב בביעור, בזמן שכלה אתרוגים בשדה (חוט שני עמ' שס בשם החזו"א) וזמן הביעור י"א שהוא בחודש שבט (מנח"י ג צב בשם הגר"ש מסלנט) וי"א שהוא מוקדם יותר (עי' ארחות רבינו בשם הגר"נ קרליץ דהחזו"א הזדרז לאכול את האתרוג אחר סוכות, אבל לא אמר מתי זמן הביעור) ולפי"ז מי שיש לו אתרוגים אחר סוכות יותר מג' סעודות, יפקירם ויכניסם לביתו ע"מ שלא יזכה בהם עד אחר זמן הביעור (עמודי ארץ. ועי"ש דמזון ג' סעודות זה לא הרבה באתרוגים, כיון דנוהגים לאכול קצת ריבה כל פעם) [ומי שמכין ריבת אתרוגים לט"ו בשבט, יש לזכור לקיים מצות ביעור בדין. ומותר לעשות ריבה מכל האתרוגים שקנה בשביל מצות ד' מינים, דאף דאסור ללקוט משדה בשביל ריבה יותר מג' סעודות, אבל כיון דמותר לצורך מצוה לקטוף או לקנות לכל בני הבית, מותר גם לעשות ריבה מהכל, אלא דיש לעשות ביעור מיד-הגר"י כהן]

צט. גם אם יש קדושת שביעית בלולב, אין דין ביעור בלולב, כיון דאינו כלה מן העולם (תוס' סוכה לט. ועי' תוס' ב"ק קב ע"א וכבר הק' עליו בחזו"א, ועי' ציה"ל פ"ח אות קיב)